

Mgr Grażyna Dzwonowska

„Improwizacja muzyczna, wyobraźnia słuchowa i elementy synestezyjne w aktualizacji potencjalności twórczej ucznia i jego kompetencji emocjonalnych”

STRESZCZENIE

W rozprawie doktorskiej „Improwizacja muzyczna, wyobraźnia słuchowa i elementy synestezyjne w aktualizacji potencjalności twórczej ucznia i jego kompetencji emocjonalnych” podjęte zostały rozważania nad skutecznością autorskiego programu zajęć wprowadzonych w ramach ścieżki edukacji muzycznej w celu rozwijania potencjalności twórczej oraz kompetencji emocjonalnych uczniów pierwszego etapu kształcenia. Problematykę rozwijania tychże kompetencji uznano za istotną w kontekście rozwojowym oraz edukacyjnym. W charakterze narzędzia służącego realizacji opisanego celu wykorzystano autorski program zajęć muzycznych, obejmujący zadania twórcze, a także ćwiczenia inspirowane powszechnie uznanymi systemami edukacji muzycznej i praktyką muzykoterapeutyczną.

Teoretyczną część pracy otwiera rozdział poświęcony roli muzyki w rozwoju i edukacji. Zdefiniowano w nim pojęcie zdolności muzycznych i przedstawiono możliwości ich rozwijania. Następnie, w oparciu o szereg teorii rozwoju muzycznego scharakteryzowano uczestników badań pod kątem spodziewanych umiejętności i możliwości w zakresie percepcji i ekspresji muzycznej. W dalszej części rozdziału przedstawiono najważniejsze założenia programu edukacji muzycznej w Polsce w perspektywie historycznej oraz współczesne uwarunkowania nauczania muzyki w szkołach ogólnokształcących. Charakteryzując rolę muzyki w szkolnictwie wskazano na zapisy podstawy programowej kształcenia ogólnego dotyczące realizacji treści muzycznych jak również kompetencji kluczowych i miękkich. W kolejnym rozdziale przedstawiona została problematyka twórczości. Z uwagi na przedmiot badań szczególny nacisk położony został na jej aspekt procesualny oraz personologiczny. Następnie opisano wybrane teorie kreatywności muzycznej, wskazując na możliwości rozwijania zdolności twórczych przez muzykę. Rozdział trzeci poświęcony został kompetencjom emocjonalnym, które zdefiniowano w oparciu o szereg modeli inteligencji emocjonalnej. Nakreślono również problematykę ich rozwijania i pomiaru. W dalszej części rozdziału zaprezentowano najważniejsze założenia teorii emocji muzycznych oraz stan badań nad rolą muzyki w rozwijaniu kompetencji emocjonalnych i społecznych. Część teoretyczną rozprawy zamyka rozdział, w którym scharakteryzowane zostały trzy rodzaje oddziaływań wykorzystanych w autorskim programie zajęć muzycznych. Improwizacja została ukazana jako

umiejętność, którą można z powodzeniem rozwijać, a także jako cenne źródło informacji o przebiegu procesu twórczego. Wykazano jej związek z dwoma aspektami rozwoju kompetencji twórczych – treningiem poznawczym i redukcją inhibitorów twórczości. Kolejna część rozdziału poświęcona została wyobraźni słuchowej i muzycznej (audiacji). Przedstawiono w niej związki wyobraźni ze zdolnościami twórczymi, ukazując ją jako podstawę rozwoju muzycznego, a także jako niezbędny komponent procesu twórczego. W ostatniej części rozdziału omówiono zjawisko synestezji oraz jej związki z umiejętnością tworzenia odległych skojarzeń i metafor, czym uzasadniono wykorzystanie doświadczeń quasi-synestetycznych w programie zajęć jako narzędzia służącego rozwijaniu zdolności twórczych.

W empirycznej części dysertacji opisano projekt badawczy, którego celem było określenie skuteczności zastosowania zaproponowanej formuły zajęć w rozwijaniu kompetencji twórczych i emocjonalnych uczniów pierwszych klas szkoły podstawowej. Badanie przeprowadzone w oparciu o metodologię mieszaną, przyjęło formę quasi-eksperymentu w technice dwóch grup równoległych ($n=47$, w tym grupa eksperymentalna $n=25$, a kontrolna – $n=22$). Skuteczność wprowadzonej interwencji oceniono analizując pomiary dokonane przed i po jej zakończeniu zestawem narzędzi badających poziom postawy twórczej (Skala Postaw Twórczych i Odtwórczych), myślenia twórczego w obszarze werbalnym i praktycznym (Test Zadań Twórczych) oraz muzycznym (Measure of Creative Thinking in Music) oraz kompetencji emocjonalnych (Kwestionariusz Badania Inteligencji Emocjonalnej). Materiał zgromadzony podczas realizacji zajęć – nagrania, prace dzieci oraz raporty opisujące przebieg aktywności – poddano badaniom jakościowym. Następnie zestawiono i podsumowano wyniki badania ilościowego i jakościowego oraz przedstawiono wnioski i ich implikacje dla praktyki edukacyjnej.

Wyniki uzyskane w obszarze ilościowym pozwoliły na zweryfikowanie szeregu postawionych hipotez. Udział w zajęciach muzycznych prowadzonych według innowacyjnej koncepcji przyczynił się do wzrostu u badanych ogólnego wymiaru postawy twórczej, a zwłaszcza jej dwóch komponentów – tendencji do zachowań nonkonformistycznych i wybierania nietypowych rozwiązań oraz umiejętności samodzielnego radzenia sobie z zadaniem trudnym. U badanych rozwinęły się giętkość i oryginalność myślenia oraz poziom elaboracji, a także zdolność abstrahowania cech w obiektach i tworzenia dalekich skojarzeń. W obszarze kompetencji emocjonalnych zanotowano u uczestników eksperymentu wzrost świadomości własnych emocji i umiejętności ich rozpoznawania u innych osób. Równocześnie, w wyniku udziału w zajęciach uczniowie nabyli szereg kompetencji stanowiących cele edukacji

muzycznej na etapie wczesnoszkolnym. W świetle powyższych wniosków uznano, że zaproponowana forma oddziaływania przyczyniła się do rozwinięcia u badanych cech i zdolności związanych z kreatywnością i inteligencją emocjonalną, a także umożliwiła konstruowanie przez nich wiedzy i nabywanie umiejętności przewidzianych podstawą programową kształcenia ogólnego.

Słowa kluczowe: edukacja muzyczna, twórczość, inteligencja emocjonalna, edukacja wczesnoszkolna.